

UDK 27-533-36"17"(497.581.1)

Primljeno: 2. 11. 2017.

Prihvaćeno: 12. 9. 2018.

Izvorni znanstveni rad

O OBNOVI KULTA SV. ZOILA U ZADRU U XVIII. STOLJEĆU

Zdenko DUNDOVIĆ

Sveučilište u Zadru, Teološko katehetski odjel
Ul. dr. Franje Tuđmana 24i, 23 000 Zadar
zdundovic@unizd.hr

Sažetak

U radu se na temelju odrebe zadarskoga nadbiskupa Vicka Zmajevića (1713. – 1745.) od 25. travnja 1714. godine razmatra obnova kulta sv. Zoila mučenika u Zadru u XVIII. stoljeću. U to vrijeme generalni vikar Zadarske nadbiskupije bio je zadarski kanonik i književnik Ivan Tanzlingher-Zanotti, kojem je nadbiskup Zmajević povjerio zadaću prikupljanja mjerodavnih informacija o povijesnom pregledu štovanja sv. Zoila u Zadru radi obnove kulta. Prikupljena dokumentacija čuva se u Arhivu Zadarske nadbiskupije. Podatci koje je prikupio kanonik Ivan Tanzlingher-Zanotti vrijedan su pokazatelj shvaćanja kulta sv. Zoila u gradu Zadru i nakon službene zabrane Kongregacije bogoštovlja u Rimu 1671. godine, a pomažu rasvijetliti neke netočnosti u dosadašnjim historiografskim priložima o obnovi svečeva kulta u XVIII. stoljeću. Na koncu se donosi prijepis izvješća kanonika Ivana Tanzlinghera-Zanottija nadbiskupu Vicku Zmajeviću o kultu sv. Zoila u Zadru.

Ključne riječi: sv. Zoilo, Vicko Zmajević, Ivan Tanzlingher-Zanotti, Zadar, XVIII. stoljeće.

Uvod

O važnosti kulta sv. Zoila u Zadru zorno svjedoči činjenica da je u XVIII. stoljeću zadarski nadbiskup Vicko Zmajević (1713. – 1745.) naložio zadarskom kanoniku Ivanu Tanzlingheru-Zanottiju da ispita prošlost štovanja svečeva kulta u gradu radi njegove obnove, a na zahtjev prokuratora zadarske crkve sv. Roka, u kojoj

su nekada bile pohranjene svečeve relikvije. Analizom prikupljenih izvornika o tom pitanju, koji su pohranjeni u Arhivu Zadarske nadbiskupije, u radu se nastoji prikazati povijesni razvoj kulta sv. Zoila u Zadru, a ujedno upozoriti znanstvenu javnost na neke netočnosti koje su zabilježene u hrvatskoj historiografiji o obnovi štovanja sv. Zoila u Zadru u XVIII. stoljeću. S obzirom na činjenicu da u hrvatskoj historiografiji nije zabilježena sustavnija rasprava o tom pitanju, u radu se donosi prijepis dijela izvornika, što ga je sastavio zadarski kanonik Ivan Tanzlingher-Zanotti, kao polazišna točka za moguće daljnje rasprave i razjašnjenja oko štovanja sv. Zoila u Zadru, jednog od gradskih svetaca zaštitnika.

1. Prikaz razvoja kulta sv. Zoila u Zadru u hrvatskoj historiografiji

O kultu sv. Zoila u hrvatskoj historiografiji pisano je vrlo šturo.¹ Njegovo se ime najčešće spominje uz ime sv. Krševana mučenika čije je tijelo, prema predaji, pokopao u svojoj grobnici.² Drži se da je sv. Zoilo bio svećenik i provodio pokornički život u močvarnim krajevima u blizini otoka Grado pored Akvileje³ ili konkretnije *ad Aquas Gradatas*, što bi, prema Trpimiru Vedrišu, bilo današnje mjesto San Canzian d'Isonzo u Italiji.⁴ Poneka talijanska izvješća vezana uz kult sv. Kancija, Kancijana i Kancijanile navode sv. Zoila kao monaha.⁵ U djelu

¹ Usp. Carlo Federico BIANCHI, *Zara Cristiana*, I, Zara, 1877; Carlo Federico BIANCHI, *Fasti di Zara*, Zara, 1888.; Eduard PERIČIĆ, *Zadarski sveti zaštitnici i bogata spomenička baština*, Zadar, 2013.; Trpimir VEDRIŠ, O podrijetlu i najranijem kultu zadarskog zaštitnika Sv. Krševana, u: *Ars Adriatica*, 4 (2014.) 4, 29–42; Trpimir VEDRIŠ, Ponovno otkriveni srednjovjekovni rukopis *Codex Filippi* i zadarska redakcija *Pasije sv. Anastazije*, u: *Ars Adriatica*, 6 (2016.) 6, 61–80; Zvezdan STRIKA, *Translatio Beati Chrysogoni Martyris* kao narativno vrelo rane hrvatske prošlosti, u: *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 51 (2009.) 51, 1–53; Marijan GRGIĆ, Dva nepoznata svetomarijska rukopisa u Budimpešti, u: *Radovi IJAZU u Zadru*, 13–14 (1967.) 13–14, 125–229; Marijan GRGIĆ, Kalendar zadarske stolne crkve iz 15. stoljeća, u: *Radovi IJAZU u Zadru*, (1973.) 20, 119–174.

² Znanstvena knjižnica Zadar (dalje: ZKZD), sign. 15870, Ms. 385, fol. 217–218. Gurato donosi isječak opisa mučeništva sv. Krševana u kojemu stoji: »Fece che il di lui corpo, perche non fosse venerato da Cristiani, fosse gettato in mare, ma indi a due giorni fu ritrovato sul lido da un santo Sacerdote nomato Zoilo, il quale procurò di ritrovare ancor la testa nascosta dagli infedeli, e unitala al sacro cadavere, sotterrò il tutto nella cantina della propria casa. Dopo trenta giorni gli apparve il S. Martire, che reseglie grazie della carità usata alle sue Reliquie, e lo assicurò che in breve sarebbe suo compagno ne Cielo. Evvi in Roma un'antica Chiesa dedicata a San Grisogono, ch'è titolo Cardinalizio, la quale fu fabbricata da Papa Gregorio III. La di lui festa si celebra per tutto l'Occidente con gran solennità, e divozione«, ZKZD, sign. 15870, Ms. 385, fol. 257–258.

³ Usp. Carlo Federico BIANCHI, *Zara Cristiana*, 397.

⁴ Usp. Trpimir VEDRIŠ, O podrijetlu i najranijem kultu zadarskog zaštitnika Sv. Krševana, 33–34.

⁵ Usp. Il monaco Zoilo, lo stesso che in precedenza aveva recuperato e sepolto il corpo di Crisogono..., u: Ines DELLA PICCA – Walter MATTIUSSI, *Cento anni della nuova chiesa di*

Opuscules chretiennes: Contenant l'Eloge de Trois Martyrs o mučeništvu sv. Kancija, Kancijana i Kancijanile iz 1650. godine donosi se, između ostaloga, opis muke trojice svetaca iz pera milanskoga biskupa sv. Ambrozija. Tu je spomenut i sv. Zoilo: »Et ecce sanguis eorum tanquam lac omnibus videntibus apparuit. Quo tempore venerabilis Zenus Presbyter colligens beatissimorum Martyrum corpora, conduuit aromatibus pretiosis, et in loculo optimo collocauit. Ipse enim sanctus Zenus post aliquantum tempus susceptionis eorum perrexit ad Dominum Iesum Christum.«⁶ S obzirom da se trojac Kancijâ (*gens Cantiana*)⁷ spominje u rimskom martirologiju,⁸ a svećenik sv. Zoilo u kontekstu njihova pokopa, ostaje otvoreno pitanje je li Zoilo bio povijesna osoba ili tek dodatak prilično složene i zapletene hagiografske kompozicije povezane uz štovanje sv. Anastazije i sv. Krševana.⁹ Nekoliko povijesnih zapisa o hagiografskim predajama na prostoru akvilejskog patrijarhata opravdava utemeljenost takva pitanja. Sv. Zoilo povezuje se životom s trima sestrama: Agapom, Hionom i Irenom.¹⁰ Kod Farlatija, one su navedene kao njegove učenice i družice sv. Anastazije.¹¹ Nikola Jakšić donio je vijest da su između konca VIII. i IX. stoljeća redovnice iz Salta donijele u Cividale (Čedad) relikvije svetih Anastazije, Hione, Agape, Irene, Krševana i Zoila primijetivši pritom da je »istraživačima istočnojadranskih kršćanskih kultova u Hrvatskoj ova činjenica ostala posve nepoznatom, a neobično je važna jer je riječ o grupi svetaca štovanih u srednjovjekovnom Zadru«¹².

Pantianico (31. XII. 2014.), u: https://issuu.com/quipantianico/docs/100anni_chiesa (6. X. 2017.), 15. O kultu sv. Kancija, Kancijana i Kancijanile vidi: Trpimir VEDRIŠ, Nekoliko opažanja o začetcima štovanja sv. Krševana u Dalmaciji u ranome srednjem vijeku, u: Ivan BASIĆ – Marko RIMAC (ur.), *Zbornik Spalatumque dedit ortum*, Split, 2014., 212, bilj. 58. Rimski martirologij donosi spomen njihova mučeništva na 31. svibnja. Usp. *Martyrologium Romanum Gregorii XIII*, Venetiis, 1784., 217.

⁶ *Opuscules chretiennes: Contenant l'Eloge de Trois Martyrs*, Paris, 1650., 43. Ime Zenus jedna je od inačica imena sv. Zoila u rukopisima (*Zoilus, Zoelus, Zenus, Zeno*). Usp. Trpimir VEDRIŠ, O podrijetlu i najranijem kultu zadarskog zaštitnika Sv. Krševana, 35.

⁷ Usp. Trpimir VEDRIŠ, O podrijetlu i najranijem kultu zadarskog zaštitnika Sv. Krševana, 35.

⁸ *Martyrologium Romanum Gregorii XIII*, 101.

⁹ Usp. Ivanka PETROVIĆ, Latinska i glagoljska tradicija sv. Krizogona (Krševana) i sv. Anastazije u hrvatskoj hagiografiji srednjega vijeka, u: *Slovo*, 56–57 (2006.–2007.) 56–57, 455. O mučeništvu sv. Krševana, sv. Anastazije, sv. Agape, sv. Hione, sv. Irene i sv. Teodote vidi više u: Boninus MOMBRIUS, *Sanctuarium seu Vitae Sanctorum*, Parisiis, 1910., 354–359.

¹⁰ »... ubi etiam tres sorores et animis, et corporibus, et pietate in Deum, suam habebant habitationem cum quodam Zoilo viro pio et presbytero. Sororibus autem erant nomina, Agape, et Chionia, et Irene«, ZKZD, sign. 15870, Ms. 385, fol. 6.

¹¹ Usp. Daniele FARLATI, *Illyrici Sacri V*, Venetiis, 1775., 14.

¹² Nikola JAKŠIĆ, *Klesarstvo u službi evangelizacije*, Split, 2015., 114–115.

O mučeništvu i smrti sv. Zoila malo je poznato. Carlo Federico Bianchi navodi da mu je tijelo nakon mučeničke smrti u III. stoljeću položeno u crkvi u Akvileji i otada započinje njegovo štovanje.¹³ Međutim, taj podatak zacijelo je pogrešan s obzirom da je sv. Krševan podnio mučeništvo početkom IV. stoljeća pa se smrt sv. Zoila ne može datirati u III. stoljeće ako se pretpostavi da je on pokopao Krševanovo tijelo. Vitaliano Brunelli objavio je legendu o prijenosu sv. Zoila iz Akvileje u Zadar u kojoj se spominje 453. godina kao vrijeme prvog prijenosa.¹⁴ Carlo Federico Bianchi navodi da su prvi spomeni njegove nazočnosti u Zadru zapisani u kronikama Bonifacija i Franje Grisogona, zadarskih plemića. Prema tim kronikama, akvilejski patrijarh Maksim darovao je kosti sv. Krševna i sv. Zoila Zadranima.¹⁵ U njima stoji da su relikvije sv. Zoila zajedno s relikvijama sv. Krševana prenesene u Zadar 649. godine i u mramornom sarkofagu položene u crkvu sv. Marije Velike.¹⁶ Prema Bianchiju, otad započinje štovanje sv. Zoila u Zadru, čija se svetkovina slavila na dan 23. prosinca. Gotovo u svim gradskim crkvama nalazila se svečeva slika ili statua.¹⁷ U prilog važnosti kulta sv. Zoila u Zadru ide i činjenica o relativno čestom pojavku toga imena među zadarskim pukom tijekom srednjeg vijeka, a Valentin Putanec povezo je i nastanak antroponima Žuvela i Zuvelić upravo s imenom sv. Zoila.¹⁸

U jeku osmanlijskih prodora na zadarsko područje porušena je 1570. godine crkva sv. Marije Velike radi proširenja gradskih zidina, a sarkofag sv. Zoila premješten je u pokrajnju kapelu.¹⁹ U vrijeme zadarskog nadbiskupa Luke Stelle relikvije sv. Zoila prenesene su 16. prosinca 1622. godine u zadarsku katedralu sv. Stošije, uz nazočnost gradskih otaca, zadarskoga kaptola, svećenstva i redovnika i laičkih bratovština. Prema Bianchiju otad je u zadarskoj Crkvi započelo štovanje sv. Zoila i na dan 16. prosinca (*Traslazione S. Zoili*). Kult sv. Zoila u Zadru osobito su njegovali pučani okupljeni u mnogim gradskim bratovštinama.²⁰

¹³ Usp. Carlo Federico BIANCHI, *Zara Cristiana*, 398.

¹⁴ Usp. Marijan GRGIĆ, *Kalendar zadarske stolne crkve iz 15. stoljeća*, 150.

¹⁵ Usp. Miroslav GRANIĆ, *Opatija sv. Krševana u komendi*, u: Miroslav GRANIĆ I DR. (ur.), *1000. godina samostana sv. Krševana u Zadru*, Zadar, 1990., 42.

¹⁶ O crkvi sv. Marije Velike vidi u: Pavuša VEŽIĆ, *Crkva sv. Marije Velike u Zadru*, u: *Diadora*, 8 (1975.) 8, 119–139.

¹⁷ Usp. Carlo Federico BIANCHI, *Zara Cristiana*, 397–398; Eduard PERIČIĆ, *Zadarski sveti zaštitnici i bogata spomenička baština*, 29.

¹⁸ Usp. Valentin PUTANEC, *Prilozi za proučavanje hrvatskih antroponima: 1. Barom, Baromov, Barum, Baromić, 2. Zuvela, Žuvela, Zuvelić*, u: *Filologija*, 3 (1962.) 3, 128–130.

¹⁹ Usp. Bojan GOJA, *Prilog poznavanju izgradnje nedovršene Crkve sv. Šimuna u Zadru*, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 32 (2008.) 32, 99.

²⁰ Usp. Carlo Federico BIANCHI, *Zara Cristiana*, 399.

U putopisima njemačkih hodočasnika od XIV. do XVII. stoljeća što ih je obradio Krešimir Kužić redovito se spominje pohod relikvijama sv. Šimuna Bogoprimca jer je on donosio Zadru »istaknuto mjesto na ljestvici obveznih hodočasničkih obilazaka relikvija u hrvatskim krajevima«²¹. Pritom, naglašava Kužić, u istoj su crkvi čuvane relikvije sv. Zoila, koje su njemački hodočasnici u putopisima krivo navodili kao relikvije sv. Ćirila ili sv. Joela.²² Prigodom posjeta njemačkog kneza Friedricha relikvijama sv. Šimuna naplatili su prokurator svetišta jedan dukat za dodirivanje svečevih relikvija, a čini se i relikvijara sv. Zoila, na što je knez velikodušno nadodao još dva dukata.²³ Sebald Rieter Mlađi Blaženi u putopisu iz 1479. godine izričito spominje lubanju sv. Zoila, koja je položena uz tijelo sv. Šimuna.²⁴ U putnom izvješću brata Gabriela od Rattenberga »k Svetom grobu u Jeruzalem stoji da je tijelo proroka Joela (sv. Zoila, op. a.) krasno sahranjeno«²⁵.

Sv. Zoilo štovan je u Zadru pod naslovom ispovjedaoca vjere (*Confessore*). Trpimir Vedriš navodi da je mjesna tradicija barem od XI. stoljeća častila sv. Zoila pod tim vidom.²⁶ Marijan Grgić je u svojoj studiji naglasio svetačku oznaku *svećenik i priznavalac* kao svojstvenost štovanja sv. Zoila u Zadru i na području nekadašnjega akvilejskog patrijarhata. Na temelju starije ikonografske predaje u Zadru, koja sv. Zoila prikazuje kao biskupa te oznake *sacerdos et confessor* na sarkofagu ravnokoga zaštitnika sv. Apolinara, biskupa i mučenika, zaključio je M. Grgić da je ravenki kulturni krug utjecao na zadarsku predaju što je još jedan dokaz o starosti štovanja sv. Zoila u Zadru.²⁷

U djelu Giovannija Pija Bolognesea iz XVII. stoljeća o dominikanskim samostanima podignutim u Italiji za života sv. Dominika navode se između ostalog i sveci nazočni u talijanskim gradovima, odnosno u njihovim hagiografskim predajama. Tako se u Gradu navode sv. Zoilo i sv. Julijan Hospitar pod titulom ispovjedalaca (*confessori*).²⁸ Spomen sv. Julijana Hospitatora indikativan je s obzirom da je njegov kult tijekom XVII. stoljeća u hagiografskom smislu doživio istu sudbinu kao i kult sv. Zoila. Naime, kult sv. Julijana pro-

²¹ Krešimir KUŽIĆ, *Hrvatska obala u putopisima njemačkih hodočasnika XIV. – XVII. st.*, Split, 2013., 87.

²² Usp. *Isto*, 88.

²³ Usp. *Isto*, 91.

²⁴ Usp. *Isto*, 332.

²⁵ *Isto*, 458.

²⁶ Usp. Trpimir VEDRIŠ, O podrijetlu i najranijem kultu zadarskog zaštitnika Sv. Krševana, 30.

²⁷ Usp. Marijan GRGIĆ, *Kalendar zadarske stolne crkve iz 15. stoljeća*, 152.

²⁸ »Vi furono anco li Santi Zoilo et Giuliano Hospitatore, confessori«, Giovanni Pio BOLOGNESE, *Della nobile et generosa progenie del P. S. Domenico in Italia*, Bologna, 1615., 16.

širio se Engleskom i Francuskom u XII. stoljeću, ali je kasnije zauzimanjem bolandista²⁹ utvrđeno da se ime sv. Julijana Hospitara ne nalazi u rimskom martirologiju. Kako je naglasio David Hugh Farmer, Julijan »nema datuma, ni zemlje, ni grobnice«³⁰.

Tijekom XVII. stoljeća upravo će naziv *confessor* biti razlogom suspenzije zadarskog kulta sv. Zoila s obzirom da je Kongregacija obreda u Rimu primijetila da u rimskom martirologiju nema spomena o tom svecu s atributom ispovjedaoca, već isključivo o sv. Zoilu mučeniku (*martire*), koji se spominje na dan 27. lipnja.³¹ Zadarski kroničar i povjesničar Ivan Gurato ostavio je 1848. godine spis o zadarskim svecima zaštitnicima u kojemu se na nekoliko mjesta spominje sv. Zoilo.³² Zanimljivost Guratovih zapisa očituje se u povezivanju sv. Zoila ispovjedaoca iz Akvileje sa sv. Zoilom mučenikom iz Kordobe.³³ Upravo se na njega pozvala Kongregacija obreda prema zapisu Rimskoga martirologija od 27. lipnja.³⁴ Kako je naglasio T. Vedriš, u duhu posttridentskog nastojanja da se nasuprot protestantskoj kritici kulta svetaca učvrste temelji *zdravog kulta* mučenika nastala je kritička hagiografija kao znanstvena disciplina, ali i dugotrajna ispitivanja vjerodostojnosti pojedinih *sumnjivih kultova*, koja su rezultirala čak i njihovim ukidanjem.³⁵ Vrhunac sukoba o kultu sv. Zoila u Zadru dogodio se 21. ožujka 1671. godine kada je Kongregacija obreda zabranila štovanje sv. Zoila s atributom ispovjedaoca.³⁶

²⁹ Bolandistima se naziva skupina povjesničara isusovačkog reda koji u Antwerpenu u Belgiji od početka XVII. stoljeća djeluju na proučavanju hagiografskih spisa i izdavanju monumentalne edicije *Acta Sanctorum*. Ime su dobili po Jeanu Bollandu (1596. – 1665.), koji je objavio prve sveske. Usp. <http://proleksis.lzmk.hr/12912/> (8. X. 2017).

³⁰ E. Gordon WHATLEY – Anne B. THOMPSON – Robert K. UPCHURCH (ur.), *The life of St. Julian Hospitaller in the Scottish Legendary* (c. 1400), u: *Saints' Lives in Middle English Collections*, Kalamazoo, 2004., 325–327.

³¹ Usp. Marijan GRGIĆ, *Dva nepoznata svetomarijska rukopisa u Budimpešti*, 202.

³² Usp. ZKZD, sign. 15870, Ms. 385, fol. 94.

³³ Usp. Gurato navodi dio himna Aurelija Prudencija u kojemu stoji: »Afra Carthago tua promet ossa, Ore facundo, Cypriane doctor, Corduba Acisculum dabit et Zoellum«, ZKZD, sign. 15870, Ms. 385, fol. 97.

³⁴ U rimskom martirologiju stoji zapisano: »Cordube sanctorum Martyrum Zoili«, *Martyrologium Romanum*, 120. O sv. Zoilu iz Kordobe i njegovu kultu vidi više u: Patrick HENRIET – José Carlos MARTÍN-IGLESIAS, *Le dossier hagiographique de Zoile de Carrión dans le manuscrit Madrid, BNE, 11556 (XIIe siècle): Étude et édition*, u: Iñigo Ruiz ARZALLUZ I DR. (ur.), *Estudios de Filofogía e Historia en honor del profesor Vitalino Valcárcel*, I, Vitoria-Gasteiz, 2014., 429–457.

³⁵ Usp. Trpimir VEDRIŠ, *O podrijetlu i najranijem kultu zadarskog zaštitnika Sv. Krševana*, 30.

³⁶ »Nullum faciendum esse officium de S. Zoilo Confessore, cum nec Martyrologio Romano, nec in Martyrologio vetustiori agatur de s. Zoilo Confessore, sed tantum de s. Zoilo Martyre, cujus natalis celebratur die 27 Junii, S. R. Congr. 21. Martii 1671«, Carlo Federico BIANCHI, *Zara Cristiana*, 400.

2. Nadbiskup Vicko Zmajević i obnova kulta sv. Zoila

U Arhivu Zadarske nadbiskupije u sklopu fonda kanonskih vizitacija čuva se rukopis zadarskog kanonika i književnika Ivana Tanzlinghera-Zanottija o kultu sv. Zoila.³⁷ Rukopis sadrži dvadeset folija, bez paginacije, s marginalnim bilješkama, a pisan je latinskim i talijanskim jezikom. Prvi folij datiran je na 15. travnja 1714. godine. Vjerojatno je Bianchi na temelju tog datuma krivo zaključio da je papa tada svečano potvrdio kako se kult sv. Zoila časti *ab immemorabili*,³⁸ što su onda preuzeli M. Grgić³⁹ i E. Peričić⁴⁰ s obzirom da se tog dana tek pokrenuo proces ispitivanja prošlosti njegova štovanja u Zadru, što ga je proveo generalni vikar nadbiskupa Zmajevića kanonik Ivan Tanzlingher-Zanotti.⁴¹ T. Vedriš naveo je kako se kult sv. Zoila u Zadru počeo ponovno štovati *ab immemorabili* 1774. godine.⁴² Međutim, zasigurno je to moralo biti između 1714. i 1716. godine s obzirom da su u rukopisu zadarskog kanonika dr. Ivana Marija Ferrarija pod naslovom *Compendio di tutte le Funzioni e Cerimonie che si praticano per tutto il corso dell'Anno nella Chiesa Cattedrale di Zara* iz 1716. godine jasno naznačeni obredi u zadarskoj katedrali vezani uz svetkovinu sv. Zoila 23. prosinca.⁴³ O svečanosti proslave sv. Zoila najzornije govori činjenica da se 22. prosinca molila pjevana Prva Večernja uz pratnju orgulja, zvonjavu zvona, s tri pluvijala, kađenjem i svečanim urešavanjem oltara. Na samu svetkovinu pjevala se velika misa u pratnji orgulja, s kađenjem i najvećim iskazom počasti oltaru relikvija. Dvije su velike svijeće gorjele od jutra do podneva pored toga oltara na dan sv. Zoila.⁴⁴ Druga Večernja, uz zvonjavu zvona, jednako se svečano slavila. Koliko je kult sv. Zoila bio cijenjen najbolje svjedoči činjenica da se u slučaju poklapanja svečeva blagdana s nedjeljom unatoč prenošenju svetkovanja na drugi dan svečano otvarao oltar relikvija uz paljenje svijeća. To pokazuje da je puk iznimno štovao i častio sv. Zoila.⁴⁵

³⁷ Usp. Arhiv Zadarske nadbiskupije (dalje: HR-AZDN-16/6), *Zadarska nadbiskupija/metropolija*, Kanonske vizitacije (Visitationes canonicae), Vizitacija nadbiskupa V. Zmajevića 1714.: Sv. Roko – Zadar, o relikviji sv. Zoila.

³⁸ Usp. Carlo Federico BIANCHI, *Zara Cristiana*, 400.

³⁹ Usp. Marijan GRGIĆ, *Kalendar zadarske stolne crkve iz 15. stoljeća*, 152.

⁴⁰ Eduard Peričić naveo je datum 14. travnja 1714. godine. Usp. Eduard PERIČIĆ, *Zadarski sveci, zaštitnici i bogata spomenička baština*, 32.

⁴¹ O kanoniku Tanzlingheru-Zanottiju vidi u: Lovorka ČORALIĆ, Prilog životopisu zadarskoga književnika Ivana Tanzlinghera Zanottija (1651–1732), u: *Croatia christiana periodica*, 17 (1993.) 32, 165–181.

⁴² Usp. Trpimir VEDRIŠ, O podrijetlu i najranijem kultu zadarskog zaštitnika Sv. Krševana, 30.

⁴³ Usp. ZKZD, sign. 28265, Ms. 773, neoznačen folij.

⁴⁴ Usp. *Isto*.

⁴⁵ Usp. *Isto*.

Nadalje, valja zapaziti da je u Tanzlingherovu izvješću zabilježeno na nekoliko mjesta da su Zadrani, unatoč zabrani Kongregacije, častili sv. Zoila *ab immemorabili* i prije službenog očitovanja Crkve.⁴⁶ O tom su tijekom istraživanja svjedočanstvo dali zadarski plemići i građani.⁴⁷ Uostalom, i kod Bianchija se navodi da se unutar Zadarskog kaptola nakon odluke Kongregacije bogoštovlja o suspenziji kulta sv. Zoila zametnula žestoka i duga rasprava o tom pitanju.⁴⁸ Osim toga, u zamolbi Sebastijana Matiazzija, prokuratora crkve sv. Roka, jasno je naznačeno – *reliquia di San Zoilo Confessore* – što nas navodi na zaključak da je sv. Zoilo među Zadranima i dalje percipiran kao ispovjedalac, unatoč suprotnom naputku Kongregacije bogoštovlja.⁴⁹ U prilog tomu ide i opis relikvija iz zadarske prvostolnice sv. Stošije i crkve sv. Roka u relaciji nadbiskupa Mate Karamana iz 1754. godine, gdje se navode kosti i glava sv. Zoila *ispovjedatooca (Ossa S. Zoyli Conf. in Arca Cypressina; Caput S. Zoyli Conf. in Capsa argentea imaginibus Sanctorum circum ornata)*.⁵⁰

Dokument od 15. travnja 1714. godine zamolba je zadarskoga pravника Sebastijana Matiazzija, prokuratora bratovštine sv. Roka u istoimenoj crkvi⁵¹ nadbiskupu Vicku Zmajeviću, kojom je tražio obnovu kulta sv. Zoila. S obzirom da su bratovštinu sv. Roka početkom XVIII. stoljeća pratile financijske poteškoće,

⁴⁶ Primjerice, godine 1687. slavila se pjevana sveta misa na dan sv. Zoila u crkvi sv. Roka. Usp. HR-AZDN-16/6, O relikviji sv. Zoila, 26. svibnja 1714. godine.

⁴⁷ Usp. HR-AZDN-16/6, O relikviji sv. Zoila, 17. srpnja 1714. godine.

⁴⁸ Usp. Carlo Federico BIANCHI, *Zara Cristiana*, 400.

⁴⁹ Usp. HR-AZDN-16/6, O relikviji sv. Zoila, 15. travnja 1714. godine.

⁵⁰ Usp. ZKZD, sign. 15878, Ms. 393, fol. 51r; 56r.

⁵¹ Riječ je o crkvi sv. Marije Velike (Svećeničke), koju su pučani radije nazivali crkvom sv. Roka. »Cum servenerit ad aures huius Ven(eran)di Capi(itu)li Religionem Iesuitarum quem nunquam habuit locum in hac Ciuitate se uelle intrudere in possessionem *templi Sanctae Mariae Presbiterorum uulgo Sancti Rocchi*. Vadat pars ut hoc Ven(eran)dum Cap(itu)lum mature examinet mediantibus notis ac debeat huic nouitati praeiudiciali Iuris medijs p(er) alitem se oponere ac non, et si fuerint uota maioris numeri contra hanc nouitatem, determinet hodie hoc Ven(eran)dum Cap(itu)lum de modo agendi hic Iadrae, et Venetijs in omni Magistratu, Collegio, Concilio, et si opus fuerit ad pedes serenissimi, ita ut euaneat haec molestia, p(er), non«, HR-AZDN-18, *Prvostolni kaptol u Zadru*, Kaptolske sjednice, kut. 7, *Liber Partium 32/III*, fol. 112r. O crkvi sv. Roka vidi više u: Ivo PETRICIOLI, *Umjetnička baština Zadra*, Zagreb, 2005., 161–163. U svojem izvješću *ad limina* zadarski nadbiskup Garzadori posvjedočio je: »In ecclesia Sancti Rocchi est corpus Sancti Zoili presbiteri et confessoris«, Archivio Segreto Vaticano (dalje: ASV), *Congregazione del Concilio*, Relationes diocesum, Jadrensis, Visitatio ad liminum Garzadori, 413A, fol. 69r. O bratovštini sv. Roka vidi u: Carlo Federico BIANCHI, *Zara Cristiana*, 496–497; Vlade CVITANOVIĆ, *Bratovštine grada Zadra*, u: Jakša RAVLIĆ (ur.), *Zadar Zbornik*, Zagreb, 1964., 466. Iz zamolbe bratovštine sv. Roka od 1718. godine saznaje se da je ona »antica e pia Confraterna ereta da più secoli«, a imala je 25 upravitelja prema matrikuli bratovštine. Usp. Državni arhiv u Zadru (dalje: HR-DAZD), fond 388, *Dukale i terminacije 1704.–1760.*, knjiga 5, br. 1728.

moguće je Matiazzijevo potraživanje za obnovom kulta sv. Zoila promotriti i iz te perspektive.⁵² Tomu u prilog idu dva dokumenta u kojima se navodi da bratovština ne može providjeti sredstva za uzdržavanje kapelana i liturgijske potrepštine,⁵³ a 1715. godine tražio je prokurator da se pusti iz zatvora don Šimuna Matanića, bivšeg kapelana, kako bi mogao održati mise i time nadoknaditi 11 reala koje je dugovao bratovštini.⁵⁴ Iz zamolbe Sebastijana Matiazziija saznaje se da je kult sv. Zoila u Zadru uniformiran prema slavljenju njegova kulta u Akvileji.⁵⁵ Zadarski nadbiskup Zmajević potom je 25. travnja 1714. godine zadužio kanonika Tanzlinghera-Zanottija da ispita tu stvar. Kako je razvidno iz rukopisa, kanonik Ivan Tanzlingher-Zanotti skupljao je podatke o povijesnom tijeku štovanja sv. Zoila u Zadru gotovo šest mjeseci s obzirom da je posljednje izvješće datirao 10. listopada 1714. godine.⁵⁶ Proučavajući srednjovjekovni rukopis pod naslovom *Codex Filippi*, T. Vedriš primijetio je naknadni dodatak »ručice« s ispruženim kažiprstom na četiri mjesta u kojima se spominje ime sv. Zoila te je zaključio da je to djelo nekoga tko se bavio istragom o opravdanosti kulta sv. Zoila u Zadru tijekom XVII. i XVIII. stoljeća.⁵⁷ S obzirom na obim Tanzlingherova istraživanja, moguće je da je i on zavirio u rukopis *Codex Filippi*, iako o tome nema izričitog zapisa u njegovu izvješću.

Iz Tanzlingherova izvješća doznaje se da je svećenik Zoilo pokopao mnoga tijela kršćanskih mučenika u svojoj grobnici, što je zapisano u katalogu svetaca Petra de Natalibusa, akvilejskog biskupa, koji je tiskan u Veneciji 1500. godine.⁵⁸ Tanzlingher navodi da je isto zapisano u legendi o svecima fra Giacomo de Voraginea dominikanca, tiskanoj u Veneciji 1596. godine.⁵⁹ Legenda kaže da je tijelo sv. Zoila tajanstveno s obala otoka Grado u sarkofagu zajedno s vjerodostojnim pismom i ključevima sarkofaga pod okriljem noći bro-

⁵² Dana 7. siječnja 1707. godine saznaje se da je Sebastijan Matiazzi uputio dopis mletačkoj vlasti u Zadru radi odobrenja prodaje nekoga srebrenog svijećnjaka iz crkve sv. Roka kako bi bratovština mogla otplatiti dug na račun livela jedne kuće u Zadru u blizini katedralne crkve. Usp. HR-DAZD, fond 388, *Dukale i terminacije 1704.–1760.*, knjiga 5, br. 1658.

⁵³ Usp. HR-AZDN-16/1, Prezidijalni i rezervatni spisi, *Liber Extraordinariorum 1704.–1707.*, dokument od 14. ožujka 1707. godine.

⁵⁴ Usp. HR-AZDN-16/1, Prezidijalni i rezervatni spisi, *Liber Extraordinariorum 1713.–1716.*, fol. 33v.

⁵⁵ Usp. HR-AZDN-16/6, O relikviji sv. Zoila, 15. travnja 1714. godine.

⁵⁶ Usp. HR-AZDN-16/6, O relikviji sv. Zoila, 10. listopada 1714. godine.

⁵⁷ Usp. Trpimir VEDRIŠ, Ponovno otkriveni srednjovjekovni rukopis *Codex Filippi* i zadarska redakcija *Pasije sv. Anastazije*, 67.

⁵⁸ Usp. HR-AZDN-16/6, O relikviji sv. Zoila, neoznačen folij.

⁵⁹ *Legenda Aurea* Jacobusa de Voragine bila je jedna od najutjecajnijih knjiga kasnoga srednjeg vijeka. To je kompendij svetačkih života i liturgijskih i doktrinalnih odredaba o njihovom štovanju. Usp. Jacobus DE VORAGINE, *Zlatna legenda ili Štiva o svecima*, Stjepan Pavić (prev.), Zagreb, 2013. – 2015.

dom doplovilo do Zadra, a zadarski rektori vidjevši svečevo tijelo položiše ga u crkvu sv. Roka. Uslijedila je velika poplava u gradu nakon čega su ključevi sarkofaga bačeni u more, a ono se tada, na zagovor sv. Zoila, povuklo. S tim u vezi povezuje se čudesni događaj u Splitu o ozdravljenju slijepice žene u crkvi sv. Dujma, koja je čula kako su sv. Zoilo i sv. Šimun spasili Zadar od potopa, a Zadranima tada ubrojiše tu dvojicu za zaštitnike.⁶⁰ Tanzlingher u svojem izvješću navodi da su relikvije sv. Zoila prenesene u zadarsku katedralu 15. prosinca, nepoznate godine, na temelju proprija prijenosa iz 1679. godine, koji se tada čuvao u katedralnoj crkvi. Iz starog manuala prepisao je Tanzlingher i molitve za 15. i 23. prosinca o spomenu sv. Zoila.⁶¹ Može se, stoga, uzeti vjerodostojnim zaključak M. Grgića kako je promjena datuma prijenosa tijela sv. Zoila s 15. na 16. prosinca morala uslijediti nakon 1622. godine,⁶² a ne u vrijeme nadbiskupa Luke Stelle, kako to donosi Bianchi.⁶³

2.1. Relikvije, ikone i statue sv. Zoila u gradskim crkvama

U zadarskoj katedrali čuvao se relikvijar sv. Zoila na kojem je pisalo: *Ossa Sancti Zoili Presbyteri*. Angelo de Benvenuti spominje urešenje kovčega (*arca*) sv. Zoila u zadarskoj prvostolnici 1718. godine nakon Požarevačkog mira natpisom: *Pax tibi semperque vita. Dedisti pacem nobis*.⁶⁴ Svečeva glava pohranjena je ispod glavnoga oltara u crkvi sv. Roka. U crkvi sv. Krševana na oltaru smještena u južnom kutu nalazila se veoma stara slika sv. Zoila i tu se svakodnevno slavila sv. misa. Godine 1743. pristupilo se obnovi tog oltara i slike sv. Zoila.⁶⁵ Doznaje se da je na menzi oltara bio stakleni otvor kroz koji se vidjela mramorna stijena s ostacima krvi sv. Krševana mučenika, zajedno s relikvijama njegovih kosti-

⁶⁰ Usp. HR-AZDN-16/6, O relikviji sv. Zoila, neoznačen folij.

⁶¹ »Oratio propria.

Deus omnium impartitor bonorum, quique hunc diem Beati Zoili Confessoris tui ueneranda translatione iucundas, qui eius praecibus gloriosus nos terrenis ad consortia Beatorum transferri concede. Per Dominum Nostrum.

Ex eodem Manuali. In Festo S(ancti) Zoili Confessoris. pag: 63.

Oratio propria.

Maiestati tuae quaesumus Domine Sanctissimi Confessoris tui Nobilis Sacerdotis Zoili, pia nos iugiter commendet oratio, ut quem deuoto ueneramur obsequio: ipsius suffraggio gloriosus a peccati pondere subleuemur. Per Dominum Nostrum«, HR-AZDN-16/6, O relikviji sv. Zoila, neoznačen folij.

⁶² Usp. Marijan GRGIĆ, *Kalendar zadarske stolne crkve iz 15. stoljeća*, 150.

⁶³ Usp. Carlo Fedrico BIANCHI, *Zara Cristiana*, 399.

⁶⁴ Usp. Angelo DE BENVENUTI, *Storia di Zara dal 1409 al 1797*, Milano, 1944., 168.

⁶⁵ Riječ je o slici *Sv. Zoilo izvlači tijelo sv. Krševana iz mora kod Grada*. Vidi više u: Kruno PRIJATELJ, *Barokne umjetnine u crkvi sv. Krševana*, u: Miroslav GRANIC I DR. (ur.), *1000. godina samostana sv. Krševana u Zadru*, Zadar, 1990., 161.

ju.⁶⁶ U istoj crkvi nalazio se i drveni kovčeg, iznutra oslikan i pozlaćen, u kojem su se nalazile relikvije sv. Krševana s mnoštvom orisanih likova sv. Zoila i sv. Krševana s natpisima njihovih imena, a kovčeg se svake godine na dan 24. studenoga izlagao javnom štovanju građana. Tanzlingher navodi i vizitacije zadarskog nadbiskupa Luke Stelle iz 1617. godine,⁶⁷ Benedikta Capella iz 1640. godine, Teodora Balbija iz 1658. godine, Bernarda Florija iz 1651. godine i Ivana Evandelistu Parzaghija iz 1677. godine. Nadbiskup Stella opisao je relikvijar sv. Krševana s likovima zadarskih zaštitnika koji su dali izraditi zadarski plemići 1326. godine. Zadarski nadbiskup Benedikt Capello također donosi datum prijenosa sv. Zoila na 15. prosinca. U kratkom izvješću o zadarskim crkvama, samostanima i relikvijama svetaca na više mjesta arhiđakon Valerije Ponte spomenuo je sv. Zoila.⁶⁸ Osim slike u crkvi sv. Krševana i zadarska je prvostolnica iznad velikoga oltara 1399. godine bila oslikana likom sv. Zoila, ispod čijih je nogu bilo upisano njegovo ime, a kako je razvidno iz oporuke zadarskog arhiprezbitera Bartolomeja, ono je nestalo oko 1658. godine.⁶⁹ Na vratima crkve sv. Roka poznati je slikar Jakov de Palma oslikao lik sv. Zoila oko 1600. godine.⁷⁰ Nedugo nakon obnove kulta sv. Zoila u Zadru tijekom XVIII. stoljeća mletački kipar Alvise Tagliapietra 1717. godine izradio je barokni oltar u crkvi sv. Krševana i na njemu, između ostalih zadarskih zaštitnika, i kip sv. Zoila.⁷¹

2.2. Zapisi u molitvenicima, brevijarima i liturgijskim knjigama

Zadarski katedralni zbor rabio je stari zbornik pisan goticom u kojemu je u dvama litanijama svetim ispovjedaocima zapisano: *Sancte Zoile, Ora pro nobis*. U katedrali je njegovo ime bilo navedeno između ostalih svetaca na tablici pored oltara relikvija. U rukopisu božanskog oficija benediktinki sv. Katarine u

⁶⁶ Usp. HR-DAZD-31, *Bilježnici Zadra*, Antonio Guerrini, 1722.–1746., b. II, svež. 15, fol. 19v–20v.

⁶⁷ »Est etiam in hac Ecc(lesi)a Corpus S(anc)ti Zoili Presbyteri Aquileiensis, qui Corpus S(anc)ti Chrysogoni proiecerro in mare in littore inuentum, suis in Aedibus sepeliuit, in Arca marmorea inclusum, ut ex traditione habetur«, HR-AZDN-16/6, Vizitacija nadbiskupa L. Stella 1617., fol. 14r.

⁶⁸ Usp. HR-AZDN-16/6, O relikviji sv. Zoila, neoznačen folij.

⁶⁹ Isto donosi i Bianchi. Usp. Carlo Federico BIANCHI, *Zara Cristiana*, 398.

⁷⁰ Jakov de Palma, venecijanski slikar poznat kao i Jakov Mlađi (1548./50. – 1628.). Usp. Sydney Joseph FREEDBERG, *Painting in Italy 1500–1600*, New Haven, 1993., 560–562.

⁷¹ O tome vidi više u: Kruno PRIJATELJ, Skulpture mletačkoga kipara Alvisea Tagliapietra u Zadru, u: *Radovi IJAZU u Zadru*, 20 (1973.) 20, 175–178. Lovorka Čoralčić upućuje na doprinos altarističke obitelji Garzotti u izradi barkonog oltara u crkvi sv. Krševana. Usp. Lovorka ČORALIĆ, Prilog poznavanju djelovanja mletačkoga altarista Girolama Garzotti u Zadru krajem XVII. stoljeća, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 31 (1991.) 1, 296–299.

Zadru, što ga je prikupila s. Dorotoja de Martinis oko 1610. godine, zabilježen je *sub ritu duplex minus recitandum*⁷² dan prijenosa i svetkovine sv. Zoila.⁷³ U knjizi *Liber Lectionum* zadarskih klarisa sv. Nikole zapisao je svojom rukom zadarski kanonik Ivan Franković goticom ime sv. Zoila u litanije svetih ispovjedalaca oko 1583. godine. U Rimskom misalu tiskanom u Veneciji 1593. godine u vlasništvu mansionara katedralne crkve Tome Dušmanovića umetnut je folij s utisnutim gotičkim pismom pod naslovom *Missa Sancti Symeonis Prophetae, cum Orationibus, et secretis Sancti Zoili*. U kuru samostanske crkve sv. Frane u Zadru, u tablici božanskoga oficija za svece, goticom je upisano ime sv. Zoila ispovjedaoca. Direktorij svetoga oficija zadarskoga primicerija Ivana Ferarija iz 1677. godine na dan 15. prosinca bilježi prijenos sv. Zoila i 23. prosinca njegovu svetkovinu *sub ritu duplex minus* ne samo za katedralnu crkvu nego i za cijelu zadarsku dijecezu.⁷⁴ Dakle Tanzlingherovo izvješće jasno navodi da se i nakon intervencije Kongregacije bogoštovlja 1671. godine svetkovina sv. Zoila svečano slavila *ab immermorabili* ne samo u Zadru nego i u cijeloj Zadarskoj nadbiskupiji.

Na temelju proučavanja dvaju rukopisa iz Budimpešte M. Grgić navodi stilizaciju molitve sv. Zoilu, pisanu beneventanom, kao dokaz da su tekstovi nastali u Zadru s obzirom da se to pismo nije rabilo u Akvileiji.⁷⁵

Bianchi je zapisao molitvu u čast sv. Zoila preuzetu iz benediktinskog misala samostana sv. Krševana iz XV. stoljeća: »O Confessor invictissime, et martyri cupide, s. Zoile, castri Gradensis et urbis Jadertinae protector et refugium, nostris acqiesce precibus, et pro salute omnium funde preces ad Dominum.«⁷⁶

3. Svjedočanstva o kultu sv. Zoila u Zadru

U istraživanju razvoja kulta sv. Zoila u Zadru kanonik Ivan Tanzlingher-Zanotti obvezao je 28. travnja 1714. godine sve zadarske bratovštine da prilože

⁷² Marijan Grgić naglasio je da je značajna visoka kvalifikacija *duplex minus* i crvena boja kojom je označeno slavlje sv. Zoila. Usp. Marijan GRGIĆ, *Kalendar zadarske stolne crkve* iz 15. stoljeća, 150.

⁷³ Zadarski arhiprezbiter Ivan Milašić nad istom je redovnicom vršio obred egzorcizma 1613. godine. Rukopis o tome procesu čuva se u Državnom arhivu u Zadru pod signaturom: HR-DAZD-479, *Zbirka rukopisa*, Milašić, Ivan. *Contra Malelem processus*, 1613. Postupak egzorcizma, rkp. 119/2. Usp. Zdenko DUNDOVIĆ, *Malignus ille spiritus valde ululans: dva zadarska egzorcizma* (17. – 18. st.), u: *Croatica christiana periodica*, 42 (2018.) 81, 81–106.

⁷⁴ Usp. HR-AZDN-16/6, *O relikviji sv. Zoila*, 25. travnja 1714. godine.

⁷⁵ Usp. Marijan GRGIĆ, *Dva nepoznata svetomarijska rukopisa u Budimpešti*, 202.

⁷⁶ Carlo Federico BIANCHI, *Zara Cristiana*, 400–401.

matrikule i naznače u njima spomen sv. Zoila. Svećenik Antun Matacin, bivši predsjednik svećeničke bratovštine Presvetog Tijela Kristova, sa sjedištem u zadarskoj katedralnoj crkvi, priložio je matrikulu bratovštine sastavljenu 12. ožujka 1505. godine u kojoj je navedeno ime sv. Zoila. Matrikulu je odobrio zadarski knez Jakov Moro 6. travnja 1547. godine.⁷⁷ Dana 30. travnja 1714. godine Ivan Begh, gastald bratovštine kožara (*bellipaliorum*) pod titulom sv. Fabijana i Sebastijana, priložio je matrikulu iz 1410. godine s naznakom imena sv. Zoila. Matrikula je objavljena 1411. godine s odobrenjem gradskih i crkvenih vlasti.⁷⁸ Prior bratovštine sv. Antuna Opata Dionizije Venava priložio je matrikulu s nadnevkom 3. ožujka 1624. godine s naznakom zadarskih zaštitnika među kojima je upisano ime sv. Zoila. Matrikulu je odobrio zadarski knez Gabrijel Georgio istog dana.⁷⁹

Kanonik Ivan Tanzlingher-Zanotti provjeravao je zatim troškove galdalda bratovštine sv. Roka za obredne čine, misne nakane na svetkovinu i službu oltara na dan sv. Zoila.⁸⁰ Razvidno je da se na dan sv. Zoila redovito slavila svečana pjevana misa u crkvi sv. Roka, a misna naknada iznosila je dvije lire.⁸¹

3.1. Svjedočanstvo zadarskih plemića i građana

Nakon što je prikupio podatke o štovanju sv. Zoila iz zadarskih crkava, samostana i bratovština kanonik Tanzlingher-Zanotti je 16. srpnja 1714. godine pri- onuo ispitivanju zadarskih plemića i građana o njihovim saznanjima o sv. Zoilu prezbiteru. U obzir je uzeo njihova osobna iskustva vezana uz kult sv. Zoila kao i pripovijedanja starih. Uglavnom se govori o prijenosu tijela sv. Zoila i čudima koja su dogodila na njegov zagovor.⁸²

O tom poslu uputio je generalni vikar nadbiskupijskog tajnika Ludovika Grisogona u posjet ninskoj plemkinji Franciski de Jordanis, supruzi pok. Jerolima de Jordanisa, koja je imala 83 godine. Dom gospođe de Jordanis nalazio se u blizini crkve sv. Roka. Na upit zna li što o relikvijama sv. Zoila svećenika, Franciska de Jordanis izrijeком je ponovila ono što legenda o svecu pripovijeda. Saznaje se iz njezina svjedočanstva o svježemu zelenom bosiljku pro- nađenom uz relikvije sv. Zoila u prosincu o čemu je svjedočanstvo dao pok.

⁷⁷ Usp. HR-AZDN-16/6, O relikviji sv. Zoila, 28. travnja 1714. godine.

⁷⁸ Usp. HR-AZDN-16/6, O relikviji sv. Zoila, 30. travnja 1714. godine.

⁷⁹ Usp. HR-AZDN-16/6, O relikviji sv. Zoila, 5. svibnja 1714. godine.

⁸⁰ Usp. HR-AZDN-16/6, O relikviji sv. Zoila, 20. svibnja 1714. godine.

⁸¹ Usp. HR-AZDN-16/6, O relikviji sv. Zoila, 26. svibnja 1714. godine.

⁸² Usp. HR-AZDN-16/6, O relikviji sv. Zoila, 16. srpnja 1714. godine.

Šimun Hrvatinić. Saznaje se iz svjedočanstva gospođe de Jordanis da je od dolaska zadarskog nadbiskupa Viktora Priulija (1688. – 1712.) relikvija glave sv. Zoila izlagana javnom štovanju dvaput godišnje u prosincu uz slavlje mise na velikom oltaru, a na mjestu gdje su bile položene relikvije sv. Zoila nalazila se velika kamenica koja je služila za menzu oltara sv. Martina u crkvi sv. Roka.⁸³

Tragom vijesti o Šimunu Hrvatiniću ispitivanju je pristupio njegov sin, majstor kovač Juraj Hrvatinić, u dobi od 54 godine. On je kao dječak slušao priče o čudesnom dolasku tijela sv. Zoila iz Grada u Zadar i obrani od potopa po njegovu zagovoru. Saznaje se da je Šimun od svoje mladosti do smrti bio član bratovštine sv. Roka te je umro u 76. godini, prije 29 godina.⁸⁴ Otac mu je pripovijedao da su zadarski svećenici noć uoči prijenosa tijela sv. Zoila u zadarsku katedralu sv. Stošije u crkvi sv. Roka organizirali bdijenje, a dan nakon prijenosa čudesno je pronađena svečeva glava između oltara sv. Roka i vrata sakristije iste crkve. Tadašnji kapelan crkve sv. Roka, čije ime Juraj nije zapamtio, potvrdio je da je riječ o glavi sv. Zoila koja je dan prije prenesena u katedralnu crkvu. Na tu su vijest mjerodavni pregledali svečev sarkofag u katedrali te potvrdili da mu nedostaje glava. Nakon toga događaja glava je položena u drveni, srebrom ukrašeni relikvijar, iznutra orisan, koji se u Jurjevo vrijeme mogao vidjeti u crkvi sv. Roka. Juraj je posvjedočio da je s ocem svake godine na 23. prosinca išao na pjevanu misu u crkvu sv. Roka o svečevu blagdanu, a relikvija svečeve glave bila je izložena na oltaru na štovanje vjernicima. Prije nekoliko godina, svjedoči Juraj, na vrh relikvijara postavljeno je kristalno staklo, rad zadarskoga zlatara Libanija.⁸⁵ Juraj je također potvrdio priču o svježem bosiljku, koji je pronađen u sarkofagu sv. Zoila. Juraj Hrvatinić ispričao je dogodovštinu o pokojnom ocu vezanu uz sv. Zoila. Jednoga je dana njegov otac izgubio ključ svečeva relikvijara te je bio očajan. Pronašao ga je neki vojnik u blizini crkve sv. Vida i htio ga prodati, a kako je pok. Šimun bio kovač, upravo ga je njemu ponudio na prodaju.⁸⁶

U nizu svjedoka pristupio je i Nikola Florio, krojač, sin pok. Zue, u dobi od 70 godina. Kao i ostali svjedoci naveo je potop koji je pogodio Zadar, a na zagovor sv. Zoila more se povuklo. Nikola svjedoči da je često odlazio u crkvu

⁸³ Usp. HR-AZDN-16/6, O relikviji sv. Zoila, 17. srpnja 1714. godine.

⁸⁴ Dakle, Šimun je umro 1675. godine u 76. godini života, što bi značilo da je u vremenu prijenosa tijela sv. Zoila 1622. godine imao 23 godine, a vjerojatno je već tada bio član bratovštine sv. Roka, što ga čini vjerodostojnim svjedokom događaja.

⁸⁵ Obitelj Libani bila je poznata zadarska zlatarska obitelj. Godine 1630. Benedetto Libani restaurirao je škrinju sv. Šime u Zadru. Usp. Nikola JAKŠIĆ – Radoslav TOMIĆ, *Umjetnička baština Zadarske nadbiskupije. Zlatarstvo*, Zadar, 2004., 99.

⁸⁶ Usp. HR-AZDN-16/6, O relikviji sv. Zoila, 20. srpnja 1714. godine.

sv. Krševana u kojoj se na južnoj strani nalazi oltar sv. Zoila s velikom slikom sveca *dipinta alla Grecca*. Na tom se oltaru često slavila misa. Posvjedočio je i o relikvijaru sv. Zoila u katedrali, kao i o čudesnom ozdravljenju slijepe žene u Splitu. Naveo je ime pok. Petra Cappella, koji je znao mnogo o sv. Zoilu.⁸⁷

Posljednji u nizu svjedoka kojeg je kanonik Ivan Tanzlingher-Zanotti ispitivao o liturgijskom slavlju sv. Zoila bio je Andrija Scanferla, monah benediktinac samostana sv. Krševana u Zadru, koji je opširno upoznao Tanzlinghera o crkvenom kalendaru akvilejskog patrijarhata tiskanom u Udinama 1713. godine u kojemu se donose liturgijske odredbe o slavlju sv. Zoila. Priložio je i dva direktorija benediktinki sv. Marije u Zadru tiskana u Veneciji 1706. i 1710. godine u kojima je otisnut dekret Kongregacije bogoštovlja od 19. listopada 1691. godine s dopuštenjem štovanja relikvija sv. Zoila »ad debittam fidelium uenerationem exponi, dum modo cultus ipsarum actenus fuit presitus centum annis, et ut fusius in ipsis«⁸⁸.

Uzme li se u obzir svjedočanstva ispitanika različitih dobi i profila, zamjećuje se istovjetnost poznavanja legendi i čudesa vezanih uz lik sv. Zoila, što upućuje na famu koju je svetac uživao i razinu štovanja njegova kulta u gradu Zadru.

Zaključak

O kultu sv. Zoila u Zadru zasigurno će se još pisati s obzirom da je problematika hagiografski i povijesno gledano zanimljiva i vezana uz bogatu prošlost grada Zadra i Zadarske nadbiskupije. Sv. Zoilo bio je omiljen među zadarskim pučanima. Indikativno je da se upravo dolaskom nadbiskupa Vicka Zmajevića na stolicu zadarskih nadbiskupa pokrenulo pitanje obnove kulta sv. Zoila u XVIII. stoljeću. Nadbiskup Zmajević osjećao je bilo naroda i jedan je od najzaslužnijih u niski zadarskih crkvenih pastira. Njegov generalni vikar, zadarski kanonik Ivan Tanzlingher-Zanotti, bio je vrhunski intelektualac svojeg vremena i iznimno produhovljena osoba. Ne čudi, stoga, što ga je nadbiskup Zmajević izabrao za suradnika i povjerio mu zadaću prikupljanja podataka o povijesnosti kulta sv. Zoila. Iz prikupljenih dokumenata i svjedočanstava zadarskih građana razvidna je visoka razina pobožnosti sv. Zoilu i njegova štovanja u samom gradu i na području Zadarske nadbiskupije. Neka ta činjenica bude poticaj ponovnom otkrivanju tog nepravedno zanemarenoga zadarskog

⁸⁷ Usp. HR-AZDN-16/6, O relikviji sv. Zoila, 22. srpnja 1714. godine.

⁸⁸ Usp. HR-AZDN-16/6, O relikviji sv. Zoila, 10. listopada 1714. godine.

zaštitnika i jačanju njegova kulta u naše dane, a ovaj skromni prilog poticaj daljnjem proučavanju i novim spoznajama o sv. Zoilu mučeniku.

Prilog. *Prijepis dijela izvješća kanonika Ivana Tanzlinghera-Zanottija o štovanju sv. Zoila u Zadru iz 1714. godine.* Izvor: HR-AZDN-16/6, *Zadarska nadbiskupija/metropolijska, Kanonske vizitacije (Visitationes canonicae), Vizitacija nadbiskupa V. Zmajevića 1714.: Sv. Roko – Zadar, o relikviji sv. Zoila.*

Die XV Aprilis 1714. Jadrae

De chi fitus fuit Chirographus p(re)se(n)s Ill(ustrissi)mo et Reu(erendissi)mo D(omino) Archiep(iscopo) in Eccl(es)ia Sancti Rochi actu Visitationis, a Do(mi)no Fran(ces)co Scarpione, e pro parte D(omi)ni Sebastiani Matiazzi Procuratoris Confraternitatis eiusdem Eccl(es)iae, humilis rogantes.

Ill(ustrissi)mo et Reu(erendissi)mo Arciu(esco)uo

Ritrouasi q(ues)ta Chiesa di S(an) Rocco aruidita col pretioso tesoro del capo insigne reliquia di S(an) Zoilo Confessore, si comi il reliquario della Metropolitana di V(ostra) Ill(ustrissi)ma del di lui corpo glorioso, il di cui giorno Natalitio, e translatione da questa Diocesi (uniformandosi al Pio rito della Patriarchale d'Aquilea) ben per due secoli, e più decorsi ueniuanu solennizzati con off(izi)o e messa; si uede però d'alcuni anni in qua sospeso l'off(izi)o medesimo, e la messa non meno, che l'espositione, almesi delle di lui Sacre reliquie alla Veneratione di deuoti di li Santo Protettore. Vmilm(en)te perciò il S(igno)r Sebastiano Matiazzi Proc(urato)re diffensor d'essa Chiesa supplica la pietà di V(ostra) Ill(ustrissi)ma e Reu(erendissi)ma, perche degni, a consolationi deuoti uniuersali restituire la ueneratione antica di questo N(ost)ro glorioso protettore. Gratia p(er) quam Deus.

Die 25 praedicti

Ill(ustrissi)mus ac R(everendissi)mus D(omin)o Vincentius Zmaieuch Archiep(iscop)us Jadrensis, uisis praedictis instantijs, comisit Rmd. Rndo. Joanni Tanzlingher Vic(ari)o Suo G(e)n(er)ali informationem super praemissis perquiri, percipere, et exhiberi, ad hoc p(er) et ita.

Ill(ustrissi)me, Reu(erendissi)me D(omi)ne Antistes

Non paru(m) quippe munus Decreto Venerabili tuo diei 25. Aprilis proxime elapsi, mihi imposuisti, de quo soliciores, uelociioresque calamos, quam meum peruolarunt, at ne etiam meum inobedientia retundat, eadem repetam de Sancto Zoilo Presbytero, ac de Reliquijs eiusdem, Iadram degentibus,

ab imemorabili, Iadrensi in Eccl(esi)a, et eius Districtu, seu Diecesi ueneratis, ut populist tibi comissis, illas antiquae uenerationi iterum exponas, populo quoq(ue) tuo poscenti ad Maiorem Dei Gloriam satisfacias.

Patescit Orbi Anastasiae Diuae, Chrysogoni Martyrium pro Nomine Iesu pastorem, sub Diocletiani tyrannide circa Annum 302. praesertim Chrysogonus, quibus temporibus in Aquileiensi Ciuitate passus est ijdem ad aquas Gradatas, quo tunc temporis extabat quidam Pius, ac Venerandus Presbyter Zoilus, qui quasi alter Tobias in sepeliendis Christianorum corporibus, pro Christo necatis, sedula pietate, ac industria segerbat, de hoc sacrae paginae satis; et quod ijdem Zoilus multorum corpora Sanctorum, praesertim et illud S. Chrysogoni in proprijs aedibus sepeliuit, de quo ultra Breuiarium Romanum, legit in Cathalogo Sanctorum, Petri de Natalibus, Episcopi Aequilini, lib: 6 pag: mihi 226. terzo. Capite 18. Impressum Venetijs. Anno 1500. patet, ut sequit. De Sancto Zoilo Presbytero. Zoilus Presbyter Aquileiensus fuit, qui corpus B(eati) Mart(yri) Chrysogoni, et aliorum plurimorum pro Christo passorem sepelisset ut dicit infra in passione Chrysogoni VII. Kal. Xmbris. apparente sibi B(eato) Chrysogono praedicto: et eidem felicem suum obitum praenuntiante, omni uitae perfectionem consumata, ad Christum migravit. Sepultusque est in Aquileiensi Ciuitate.

Ex praedicto Volumine lib: X. pag: mihi 435.

Capite 101.

De Sancto Chrysogono legit. Omissis.

Corpus autem (scilicet S[ancti] Chrysogoni) ad littus iactatum est iuxta possessionem, quae dicit ad saltus, caput uero in mare proiectum. Zoilus autem Presbyter Sancti Chrysogoni colegit, et in domo sua in loco subterraneo posuit, cui per reuelationem indicatum est, quo caput Martyris mare iactasset, pergens ergo ad Agroterrem, ita illud inuenit, quasi eadem die fuisset absissum, quod auferens, corpori ipsius compaginauit.

Nanciteit penes D(omi)num Guerinum de Guerinis, Ciuem huius Ciuitatis uolumen nuncupatum.

Legendario de Santi, composto dal R. P. Fra Giacomo di Voragine, dell'Ordine de Predicatori tradotto. Omissis. Impresso in Venetia l'Anno 1596. De Sancto Chrysogono. pag: 745. Omissis. Data dunque sopra Lui (cioe di S. Grisogono) la sentenza, fu menato ad un luogo, et quiui fu decapitato, et gittato nel mare, circa gl'anni del Signore dugento ottanta sette. Il cui corpo col capo Santo Zelo sepeli.

De reliquijs praedictorum Sanctorum Chrysogoni, et Anastasiae, non ambigit. Sanctum Donatum, huius Ciuitatis Episcopum, Iadram reduxisse: At uulgari fama reportat, Sanctum Zoilum Presbyterum, quoddam die, hora uespe-

rarum, ad Littus Ciuitatis Gradensis, quibusdam nautis apparuisse, et seipsum miraculose in arcula clausum, una cum credentiali epistola, implicatis clauibus eiusdem capsulae tradidisse, ac Iadrae Rectoribus direxisse, unicaque nocte, amiclo Caelo, in ipsorum nauis Iadrae miraculose pariter appulisse; quae oblata Rectoribus, inuentum in ipsa fuit Corpus eiusdem S. Zoili, et per eosdem Iadrae Rectoribus in arca lapidea, ferris bene munita, in Eccl(esi)a, ad praesens Sancti Rocci, repositum, asseruatumque remansisse.

In progressu quidem temporis Deus, ut refertur, uolens maris inundatione Iadrensem puniri Ciuitatem; redundauit mare, ingrediens per portam principalem Ciuitatis, tunc adiacentem Eccl(esi)ae S(ancti) Rocci, quae uocabatur porta Arsanatus, reducens se usque ad praedictae Eccl(esi)ae limen: compunctus populus, pro sui liberatione, ad Deum, Sanctorumque praesertim ad Sancti Zoili, et Simeonis intercessionem confugit, ipsorum Reliquias detegi, ac uenerari desiderans, at inundatio, tempus non permittebat, proiectis magna ipsius populi Fide, absque dilatione, clauibus Arculae Sancti Zoili in mare praedicti Arsanatus, remanserunt appensae in ramo colariorum dicti maris pendentes, mareque illico retrocedente, libera fauente Deo, remansit Iadrae Ciuitas a praedicta inundatione, et Sanctorum praefata intercessione.

Eodem quoque die eodemque tempore, ut pariter refert quodam caeca mulier reperiebat orans, in Eccl(esi)a S(ancti) Domni Ciuitatis Spalatensis Archiepiscopi; audiuit ingredi Eccl(esi)a quemdam, quasi Procerem, comitatum, perstrepantem pauimentum Eccl(esi)ae praedictae, quasi calceos haberet madefactos clamidemque ablutam decutiendo, guttulis cadentibus de clamide conspersit, transiens, palpebras ipsius caecae mulieris, eodem actu audiuit ipsum Procerem dicentem; ad fuimus, una cum Zoilo, et Simeone, ab aquarum inundatione Iadrae Ciuitatem liberare; uisu recepto ipsa mulier, aspexit Sanctum Dominum Pontificalibus indutum uestibus Arcam suam ingredi, laetaque de recuperatione uisu miraculum praedictum propalauit: ex tunc Iadrenses Zoilum Sanctum in sui Protectorem elegerunt, ac inter caeteros Sanctos Protectores connumerare. Ambigendum non est, Sanctum Zoilum Presbyterum, post Martyrium S(ancti) Chrysogoni Iadram delatum, et in Arca lapidea depositum fuisse in Eccl(esi)a S(ancti) Rocci ueneratum, inde in Eccl(esi)am Cathedralis huius Ciuitatis die 15. Decembris translatum. Annus ignorat. Haec ex rubrica uoluminis membrana confecti, antiquissimi, quod in Cathedrali Eccl(esi)a Iadrensis adhuc conseruat cum descriptione Orationis propriae eiusdem Translationis, colligunt, ut infra: Nouum quoque miraculum, in praedicta Translatione Reliquiarum Sancti Zoili accidisse edicit. Haecque, de S(ancto) Zoilo, quod saequenti die Translationis Reliquiarum eiusdem ab Eccl(esi)a S(ancti) Rocci, ad Cathedralis; caput ip-

sus S(ancti) Zoili de mane repertum in Eccl(esi)a S(ancti) Rocci fuisse, quod in base altaris maioris eiusdem Eccl(esi)ae, usque ad praesens custodit, illudque ad populi uenerationem singulis Annis ab immemorabili, usque ad Annum. 1679. et ultra, die 15. ac 23. Decembris exponebat.

Ex praedicto Manuali, antiquissimo. In Translatione S(ancti) Zoili Confessoris. pag: 63.

Oratio propria.

Deus omnium impartitor bonorum, qui hunc diem Beati Zoili Confessoris tui ueneranda translatione iucundas, qui eius praecibus gloriosis nos terrenis ad consortia Beatorum transferri concede. Per Dominum Nostrum.

Ex eodem Manuali. In Festo S(ancti) Zoili Confessoris. pag: 63.

Oratio propria.

Maiestati tuae quaesumus Domine Sanctissimi Confessoris tui Nobilis Sacerdotis Zoili, pia nos iugiter commendet oratio, ut quem deuoto ueneramur obsequio: ipsius suffragio gloriosis a peccati pondere subleuemur. Per Dominum Nostrum.

In eodem quoque manuali, nomen Sancti Zoili, in duplicibus Sanctorum Letanijs, inter Sanctos Confessores descriptum uidet, Sanctorum; itidem in Calendario eiusdem uoluminis. 15. Decembris. Translatio S(ancti) Zoili Confessoris, duplex minus. 23. Decembris. Zoili Confessoris duplec minus.

In Arcula existente in Sanctuario Cathedralis, in qua conduntur Reliquiae Sancti Zoili, ex latere uidet inscriptio patens. Ossa Sancti Zoili Presbyteri.

In Eccl(esi)a Monacorum S(ancti) Chrysogoni est Altare, in Icone altaris statuas Imago S(ancti) Zoili uetustissima, sita in meridionali angulo dictae Eccl(esi)ae, in quo quotidie Missa celebrat.

In eadem Eccl(esi)a praedictorum Monacorum extat Arca lignea uetustissima, interius picta, auraque delinita, in qua olim asseruabat Reliquiae S(ancti) Martyri Chrysogoni, figuris pluribus, seu imaginibus Sanctorum Zoili, et Chrysogoni, cum inscriptionibus nominum eorundem Sanctorum, representatibus inuentionem praedicti S(anctorum) Martyris, quo Zoilus Sanctus in actu dictae inuentionis, sacris indutus uestibus, cum inscriptionibus superpositis. Sanctus Zoilus. Sanctus Zoilus. quae Arca exponit uenerationi populi singulis annis in dicta Eccl(esi)a. die 24. Nouembris et ibi apud eosdem Monacos usque ad praesens custodit.

In Visitatione Locali Eccl(esi)arum huius Ciuitatis, habita per Ill(ustrissimum) et Reu(erendissimum) D(omi)num Lucam Stella. B. R. Archiepiscopum Iadrensem. Anno 1617. 7. Iulij. Visitauit Eccl(esi)am S. Rocci, in qua reperit Caput, et Arca Lapidea S(ancti) Zoili, uident infrascripta uerba.

Vidde la Testa di San Zoilo, ordinò che fosse accomodata.

Ill(ustrissi)mus, Reu(erendissi)mus D(ominus) Benedictus Capello F(elix) M(emoriae) Archiepiscopus Iadrensis, sub Anno 1640. Visitauit Eccl(esi)am S(ancti) Rocci, Caput, Arcamque Lapideam S. Zoili; Visitauitque Arculam Ligneam in Reliquiario Cathedralis, in qua condunt Reliquiae S(ancti) Chrysogoni Mart(yri) argenteis laminibus, auro linitis circumseptam, cum imaginibus Sanctorum Chrysogoni, Anastasiae, ac Zoili obsignatam, ac elaboratam, impensis Nobilium Iadrae. Anno. 1326.

Ill(ustrissi)mus, Reu(erendissi)mus D(omi)nus Bernardus Florius. F. R. Archiepiscopus Iadrensis. Anno 1651. Visitans Sanctorum Reliquias existentes in Sanctuario Eccl(esi)ae Cathedralis, comisit breuiari Arculam Sancti Zoili, quae asse-ruat in Reliquiario praedicto, ac fieri inscriptionem in latere ipsius Arculae. Ossa Sancti Zoili Presbyteri. Videt pariter in Visitatione praedicti Ill(ustrissi)mi, Reu(erendissi)mi D(omi)ni Archiepiscopi descriptio Festorum specialium huius Ciuitatis, ac Dioecesis, sub die 15. Decembris assignatio Translationis S(ancti) Zoili; eiusdem quoque Festiuitatis sub die 23. dicti Mensis, sub ritu duplici celebrandar.

Anno. 1658. Ill(ustrissi)mus, Reu(erendissi)mus D(omi)nus Theodorus Balbi B. M. Archiepiscopus Iadrensis. Visitans Reliquiarum Sanctorum existentes in Sanctuario Eccl(esi)ae Cathedralis huius Ciuitatis, uisitauit etiam Reliquias Sancti Zoili, cum ipsius Arca.

Visitavit praedictas Sanctorum Reliquias, Ill(ustrissi)mus, Reu(erendissi)mus D(omi)nus Euangelista Parzaghi F. R. Archiepiscopus Iadrensis. Anno. 1677. una cum supradictis Ill(ustrissi)mis, Reu(erendissi)mis D(omini)s Archiepiscopis, ut in ipsorum uisitationibus uoluminosis fusius detegit. Reu(erendissi)mus D(omi)nus Valerius Ponte. B. M. huius Eccl(esi)ae Cathedralis Archidiaconus, in eius breuissima relatione Ecclesiarum, Monasteriorum, Conuentorumque ac Reliquiarum Sanctorum huius Ciuitatis, pluribus in locis dictae relationis Sanctum describit Zoilum; qui decessit uita Anno. 1679.

Ultra Imaginem S(ancti) Zoili, quae apparet in Eccl(esi)a Monacorum S(ancti) Chrysogoni, uidet altera imago eiusdem Sancti Zoili, inter alios Sanctos Protectores huius Ciuitatis, picta in Icone Altaris maioris Eccl(esi)ae Cathedralis, sub Anno 1399. impensis Lucae Peliparij q(uonda)m Gregorij, et Iacobi q(uonda)m Ioannis Commissariorum Ven(erabili) Presb(yte)ri Bartholomei, olim Archipraesb(yte)ri Iadrae, ex Testam(en)to Benedicti q(uonda)m Archipresb(yte)ri, de quibus inscripta patet in calce supradicti Altaris, nomenque S(ancti) Zoili sub pedibus eiusdem, deletum fuit circa Annum. 1658.

Altera uidet Imago Sancti Zoili, per manus Iacobi Palma famosissimi pictoris depicta super sacrarij Ostium in Eccl(esi)a S(ancti) Rocci, sacris Sacerdotalibus uestibus adumbrata, sub Anno circiter. 1600.

In uolumine antiquissimo, membrana confecto, caractere Gotico descripto, supranarato, ad usum Chori Cathedralis huius Ciuitatis, in duplicibus Letanijs, inter Sanctos Confessores, uidet nomen S(ancti) Zoili. Sancte Zoile, Ora pro nobis. Sancte Zoile ora pro nobis.

In tabella proxima Altari Reliquiarum, pendente in eadem Cathedrali, inter caeteram Sanctorum Reliquiarum nomina, detegit et Sancti Zoili nomen.

Apud Moniales Eccl(esi)ae S(anctae) Catharinae, reperit manuscriptum directorium diuinorum Officiorum, confectum, ut asserit, per manus q(uonda)m Sor Dorotheae Martinis, olim Monialis eiusdem Monasterij, circa Annum. 1610. in quo Officium diei Translationis, ac Festi S(ancti) Zoili, sub ritu duplex minus recitandum assignat.

Patet apud Moniales S(ancti) Nicolai, Ordine Sanctae Clarae huius Ciuitatis Liber Lectionum S(ancti) Nicolai, ac Benedictionum aquae diei Epiphaniae, scriptum per manus q(uonda)m Adm Reu(eren)di D(omi)ni Ioannis Francouich, olim Can(oni)ci Iadrensis. Anno. 1583. in quo extat Nomen Sancti Zoili, insertum inter Sanctos Confessores Letaniarum, caractere Gotico descriptarum.

Missale Romanum Venetijs, apud Iunctas impressum. Anno. 1593. extat apud Presbyterum Thomam Dusmanouich Mansionarium huius Eccl(esi)ae Cathedralis; cuius in calce, uidet insertum folium caractere Gotico impressum, Missa S(ancti) Symeonis Prophetae, cum Orationibus, et secretis Sancti Zoili, Aedibus Stephani Sabiensis, sumptu Reu(erend)i D(omi)ni Pasini de Iustis, Can(oni)ci Iadrensis.

In Choro Eccl(esi)ae Fratrum Minorum, Ordine S(ancti) Francisci huius Ciuitatis, uidet esposita quadrangularis perampla tabella, per Menses totius Anni distincta, caractere Gotico descripta, pro recitatione Officiorum Santorum per Annum, in qua reperitur descriptum Nomen Sancti Zoili Confessoris, pro Officio recitando sub ritu duplex minus die 23. Decembris. Haecque tabella antiquitatis causa, est quasi pene obliterata.

Videt directorium Officiorum, q(uonda)m Reu(erendissimi)mi D(omi)ni Ioannis Ferari Primicerij huius Cathedralis. Anni. 1677. in quo apparet Nomen Sancti Zoili descriptum, sub die 15. Decembris pro Festo Translationis. itidem. die 23. eiusdem Mensis pro Festiuitate sub ritu duplex minus assignatum, ac recitatum Officium ab immemorabili, usque ad praedictum Annum, et ultra, non solum in antedicta Cathedrali, sed et per totam huius Archiepiscopatus Diecesim.

Die 28 Aprilis 1714

Per Ill(ust)ris, ac R(evernidissi)mus D(ominu)s Joannes Tanzlingher S. V. D. Can(oni)cus Vic(ariu)s G(e)n(er)alis, pro maiori coroboratione quoque narratorum obligavit infrascriptas Confraternitates huius Ciuitatis ipsorum exponere matriculas, ad hoc et ita.

Da dicta

Comparuit D(omi)nus Ant(oni)us Mattacinus Unus ex pressidentibus Confraternitatis Sacratissimi Corporis Christi, existentem in Cathedrali huius Ciuitatis, qui produxit matriculam, in proemio cuius legitur ut infra.

A laude, et Gloria dell'Omnipotente Dio, e della Gloriosa Vergine Maria, e delli gloriosi Apostoli Pietro, et Paolo, et Marco S(an)to Euangelista, Santo Donato, S(an)to Simeone, S(an)to Grisogono, et S(an)to Zoilo.

Composita fuit praedicta Matricula sub die 12 Martij. Anno 1505. Approuata, subscriptaque per manus Ill(ustrissi)mi D(omi)ni Jacobi Moro. Jadrae Comitit, sub die 6. Aprilis. Anno 1547. Regenta Eccl(esi)am huius Ciuitatis Ill(ustrissi)mo Reu(erendissi)mo D(omi)no Joanne Cipico B. M. Jadrae Archiepiscopo in eius Absentia R(euerendissi)mo D(omi)no Stephano de Cortesis Archid(iaco)no eiusdem Ill(ustrissi)mi et R(euerendissi)mi D(omi)ni Archiepiscopi Vic(ari)o.

Die 30 dicti

Comparuit Joannes Begh Gastaldio Confraternitatis Bellipaliorum erectae sub titulo S(anctorum) Phabiani et Sebastiani, qui produxit Matriculam eiusdem, in qua legitur ut infra.

In Christi nominem. Amen. Anno Incarnationis eiusdem 1410. Ad laudem, et reuerentiam Dei Aeterni, et gloriosae Virginis Mariae. Sanctique Marci Euangelistae, Sancti Grisogoni, Martiris, Sancti Simeonis Justi, Sancti Donati, Sancti Zoili, Sanctae Anastasiae.

Publicata fuit antedicta Matricula. Anno 1411. Confirmataque a pluribus Ill(ustrissi)mis Excelentissimis Dominis Generalibus, ac Jadrae Rectoribus nec non confirmata ab Ill(ustrissi)mus R(euerendissi)mus Dominus F. R. Archiepiscopis Minutio sub Anno. 1598. Theodoroque Balbi, sub anno. 1669, Euangelistaque Parzago sub die 7.ma Februarij. Anno 1676. et ut furius in ipsa.

Die 5. Maij

Comparuit D(ominu)s Dionijsius Venaua, uti Prior Confraternitatis Sancti Antonij Abbatis, produxitque Matriculam eiusdem, confecta, seu formatam sub die 3.a Martij. Anno 1624. In cuius praefactione constat ut sequitur.

A laude, et gloria dell'Omnipotente Iddio Padre, figliolo, et Spirito Santo, et della Gloriosa, et intatta Vergine Maria e di San Marco Euangelista, San Simon

Giusto, San Grisogono Confalon di questa Città, Santa Anastasia, San Zoilo, San Donato, se reliquie de quali si trouano in questa Città, tutti Protettori, e diffensori di questa Patria.

Confirmata fuit praedicta Matricula ab D(omino) Gabrielle Georgio Comite Jadrae. die 3 Martij. Anno 1624. nec non al Ill(ulistrissi)mo R(euerendissi)mo D(omi)no Octauiano Garzadoro. B. M. Archiepiscopo Jadrense, Visitatore Apostolico. Multisque alij Ill(ustrissi)mis D(ominis) Rectoribus, et ut furius in ipsa. die 11 Aprilis Anno 1625.

Die 20 Maij

Cupiens anted(ictu)s R(euerendissi)mus D(ominus) Vic(ariu)s prossegi in praedictis sibi commissis perquisitionibus, decreuit exhiberi debere per manus scribae uolumina, seu libros quibus reperiuntur adnotationes expensarum Gastaldionum sodalitates Sancti Rocci factarum in solem ritatibus, seu festiuitatibus pro celebratione missarum, seu functionum altarum in eadem Eccl(esi)a, in festo Sancti Zoili, ad hoc et ita.

Die 26 Maij

Comparuit Dominus Franciscus Scarpi, uti scriba sodalitates Sancti Rocci huius Ciuitatis, qui pro executione decreti Reu(erendissi)mi D(omini) Vicarij diei 20 currentis emanati dixit se diligenter perscrutasse uolumina computorum seu libros expensorum factarum per Gastaldiones confraternitatis praedictae, nec inuenisse aliud de expensis pro solemnitate Sancti Zoili per ipsos Gastaldiones factis, praeter sequentes.

1650. Messa Cantada il giorno di S(an) Zoilo L:2

1655. Messa Cantada il giorno di S(an) Zoilo L:2

1653. Messa Cantada il giorno di S(an) Zoilo L:2

1687. Messa Cantada il giorno di S(an) Zoilo L:2

Summary

**ON THE RENEWAL OF THE CULT OF ST. ZOILUS IN ZADAR
IN THE 18TH CENTURY**

Zdenko DUNDOVIĆ

University of Zadar, Department of Religious Sciences
Ul. dr. Franje Tuđmana 24i, HR – 23 000 Zadar
zdundovic@unizd.hr

On the basis of the decree of Vicko Zmajević (1713–1745), the archbishop of Zadar proclaimed on April 25, 1714, the article discusses the renewal of the cult of St. Zoilus the martyr in Zadar in the 18th century. At that time the general vicar of the Archdiocese of Zadar was Zadar's own canon priest and writer Ivan Tanzlingher-Zanotti to whom the archbishop Zmajević entrusted the task to gather relevant information on the historical overview of the veneration of St. Zoilus in Zadar for the purpose of renewing the cult. The gathered documentation is kept in the Archive of the Archdiocese of Zadar. The data that was gathered by the canon priest Ivan Tanzlingher-Zanotti is a valuable indicator of the understanding of the cult of St. Zoilus in the city of Zadar, even after the official proscription of the Congregation for Liturgy in Rome in 1671. The data is, therefore, helpful in clearing up some inaccuracies in the previous historiographical contributions on the renewal of the St. Zoilus' cult in the 18th century. At the end, the author provides a transcript of the report of the canon priest Ivan Tanzlingher-Zanotti to the archbishop Vicko Zmajević on the cult of St. Zoilus in Zadar.

Keywords: *St. Zoilus, Vicko Zmajević, Ivan Tanzlingher-Zanotti, Zadar, 18th century.*